REVISTA

SOCIETĂŢII ISTORICO-ARHEOLOGICE BISERICEŞTI

DIN CHIŞINĂU

VOULMUL XIX

CHIŞINĂU
Tipografia Eparhială—„Cartea Românească"
1929.

1929

VoL. XIX

REVISTA

SOCIETĂȚII ISTORICO-ARHEOLOGICE BISERICEȘTI

DIN CHIȘINAU

VOULMUL XIX

Pag.

Amintiri bisericești și culturale din Basarabia Sudică sub cârmuirea română

din 1857—1878.

Amintiri bisericeşti şi culturale din Basarabia Sudică sub cârmuirea română din 1857—1878.

In urma războiului *Crimeei*, în care Rusia a fost învinsă de către aliaţii de atunci, şi a tratatului dela Paris din 18 (30) Martie 1856, trei judeţe ale *Basarabiei Sudice* au fost realipite la sânul Moldovei, a Patriei-Mame, de unde în 1812 lăcomia rusească şi trădarea prinţului grec *Dimitrie Moruzi*, dragoman al Porţei (Turciei), le răşluise împreună cu întreaga Basarabie.

După realipire, aceste trei ţinuturi: *Ismailul*, *Bolgradul şi Cahulul*, au atârnat biserićeşte de Mitropolia din Iaşi—a *Moldovei* şi *Sucevei*, iar pentru administrarea nemijlocită a afacerilor bisericeşti basarabene, s'a înfiinţat încă din 26 Martie 1857 un *Consistoriu*, cu reşedinţa în Ismail. Decretul pentru înfiinţarea acestui aşezământ poartă iscălitura mitropolitului *Sofronie Miclescu*; iar ca delegat al primirei trebelor bisericeşti şi a organizărei Consistorului a fost însărcinat arhimandritul *Teoctist Scriban*, licenţiat (candidat) al Academiei spirituale (teologice) din Kiev, nepot al preavrednicilor arhierei şi mari patrioţi moldoveni *Filaret* şi *Neofit Scriban*.

Teoctist Scriban a fost în urmă profesor şi director al seminariilor din Iaşi şi Bucureşti. Dânsul a organizat şi condus nu numai consistoriul, ci şi întregul învăţământ naţional în primii ani ai cârmuirii româneşti din Basarabia de Sud.

Astfel, odată cu consistoriul, în baza decretului mitropolitan din 1 Mai 1857, a înfiinţat şi o mică şcoală bisericească, jumătate primară, jumătate seminarială, pentru a pregăti tineretul în cele elementare bisericeşti, parte în limba română, parte în cea rusă.

Motivele înfiinţărei şi funcţionărei acestei şcoli sunt arătate

pe larg într'un referat al arhimandritului Teoctist Scriban nr. 37 din 1863 către Ministerul Instrucţiunei şi al Cultelor, şi anume: *starea înapoiată a clerului basarabean de atunci faţă cu clerul din Moldova, şi spre a se opri stăruinţele dascălilor (cântăreţilor) netrecuţi prin seminar de a păşi la treptele preoţeşti.* Referatul spune că numai vr-o zece clerici din cele trei ţinuturi aveau cultura trebuitoare misiunei lor.

Tot arhimandritului T. Scriban se datoreşte şi înfiinţarea primelor şcoli primare şi catihetice din Ismail şi Cahul.

Personalul consistorial şi învăţătoresc al şcoalei bisericeşti din Ismail era la început astfel alcătuit: Arhim. *T. Scriban* preşedinte; preotul *Simion Topalov* şi *Iacov Ceaicovschi*, membri şi profesori, cum şi doi scriitori de cancelarie.

Primul buget al consistorului era de *3192 carboave pe an*; iar în 1860 ajunsese la *5425 carboave*, crescând în fiecare an.

Această situaţiune în trebile bisericeşti din ţinuturile basarabene anexate a durat şi după unirea ţărilor surori --*Moldova şi Ţara Românească* (Muntenia) în 1859. Inaltul şi marele Domnitor al Principatelor Unite, *Alexandru Cuza*, şi vrednicii săi consilieri în frunte cu ilustrul bărbat de stat *Mihail Cogălniceanu*, cunoscând marea însemnătate morală-culturală, ce are existenţa unei episcopii, în mijlocul mai ales a unor populaţiuni din diferite neamuri, cum sunt cele din judeţele Ismail şi Bolgrad, nu pregetară mult şi, în anul 1864, înfiinţară această înaltă instituţie.

Documentele oficiale ale înfiinţării *Eparhiei Dunărei de jos*, documente de stare civilă aşa zicând ale acestui aşezământ de cârmuire bisericească, vorbesc mai elocvent de cât ori ce despre scopul înfiinţărei sale. [1]. Ele sunt: 1) Referatul nr. 52046 din 29 Octombrie 1864 al Ministerului Cultelor, Justiţiei şi Instrucţiuni de atunci,— Doctorul *Neculai Creţulescu*, fost în urmă Ministru Plenipontenţiar al Ţărei la Petrograd şi Preşedinte al Senatului României; 2) Jurnalul aprobator al consiliului de miniştri din 3 Noembrie acelaş an; şi in fine 3) Ordonanţa Domnească nr. 1617 din Noembrie 1864. Tustrele ne spun ritos că, *pentru buna stare religioasă,*

---

1. Ele sunt publicate în *Monitorul Oficial* nr. 261 diu 31 Noembrie (13 Decembrie) 1864.

morală și națională a poporului din partea locului s'a înființat Episcopia Dunărei de jos.

Se arată încă, prin aceste documente, *„nevoia de a romaniza neîncetat și pe toată ziua Biserica Basarabiei, ceea ce nu se poate dobândi de cât prin o directă și națională conducere și priveghere a intereselor materiale și spirituale ale Bisericei din aceea parte“*

Iar dispozitivul Decretului Domnesc nr. 1617 din 17 Noembrie 1864 glăsuiește astfel în primele două articole ale sale:

Art. 1). *Se încuviințează înființarea unei noui Eparhii ortodoxe în România, sub denumirea de Episcopia Dunărei de Jos cu jurisdicțiunea asupra județelor Ismail, Bolgrad și Domenii, Covurlui și Brăila, cu reședință în Ismail; iar județul Cahul va trece către eparhia Huși.*

Art. 2). *„Prea Sfințitul Arhiereu Melhisedec este numit locotenent de Episcop al eparhiei Dunărei de Jos“.*

Vrea să zică scopul înființărei Episcopiei Dunărei de Jos a fost îndoit: *nutrirea și desvoltarea sentimentului religios ortodox în popor și identificarea cu idealul românismului a elementelor eterogene din Basarabia de jos.*

Județele ce au format această eparhie pănă la 1878 au fost: două basarabene, unul moldovan și altul muntean. Covurluiul aparținea pănă atunci eparhiei Hușilor, iar Brăila eparhiei Buzăului. S'au înmănunchiat într'o singură eparhie aceste patru județe, pentru ca unirea și în inimi și în aspirațiuni a populațiunilor de aicea să cimenteze și mai bine unirea lor politică ca și unirea întregei Țări.

I s'a dat noului așezământ înalt bisericesc numirea de *Eparhia Dunărei de jos* dela situația ocupată de județele componente la partea inferioară a marelui nostru fluviu.

Inaugurarea înființărei sale s'a făcut cu mare solemnitate în Ianuarie 1875, asistând la ea un delegat al Ministerului Cultelor și altul al Mitropolitului de Iași.

Intâiul episcop și organizator al eparhiei Dunărei de Jos, la început ca locțiitor, apoi titular difinitiv, a fost arhiereul Melhisedec Ștefănescu, magistru în Teologie de la Kiev, membru al Academiei Române, fost Ministru al Cultelor și Instrucțiunei și unul dintre cei mai învățați și străluciți ierarhi ai Vechiului Regat.

Episcopul Melhisedec [1] a cârmuit cu mult tact și mare vrednicie această eparhie dela înființare și până la 27 Februarie 1879, când fu ales de marele colegiu, format din Cameră, Senat și Sinod [2], ca episcop al eparhiei Romanului, unde a și păstorit până la încetarea sa din viață, la 16 Mai 1892 [3].

In Ismail, această episcopie avea ca catedrală biserica *Soboru*, cu hramul *Acoperemâutul Maicei Domnului (Pocroavele)*, care se serbează la 1 Octombrie, biserică situată în centrul orașului și a bulevardului, ce-l străbate, bine înzestrată, meritând în adevăr a fi catedrală episcopală, cum este și azi la noua eparhie a *Cetății Albe.*

Asemenea Episcopia Dunărei de Jos și-a avut dela început *Palatul său*, înconjurat de o vastă grădină cu flori și pomi roditori, înființate și palatul și grădina prin stăruințele episcopului Melhisedec.

Palatul episcopal din Ismail, cel mai însemnat monument național al acestui oraș și al întregei Basarabii Sudice, zidit sub guvernul român, servea și pentru primirea Suveranului Țărei și a înalților demnitari ai Statului, când vizitau Ismailul.

Eparhia Dunărei de Jos a avut reședința la Ismail în curgere de 14 ani, adică până la 9 Octombrie 1878, când s'a desăvârșit durerosul act al răpirei pentru a doua oară de către Ruși a Basarabiei Sudice, în urma Tratatului dela Berlin din 1 Iulie 1878.

---

1. Episcopul Melhisedec s'a născut la 12 Februarie 1822, în satul *Gârcina*, din județul *Neamț* din părinți preotul *Petre* și *Anastasia Ștefănescu*. Numele de botez i-a fost *Mihail*. Invățătura primară a căpătat'o în satul său natal; cea secundară și specială la seminarul *Socola* (Iași) și la *Academia Teologică din Chiev*. A fost învățător sătesc, profesor, inspector și director la seminariile din Iași și Huși; locțiitor al episcopiei Huși, de unde a trecut la Ismail. In desăvârșirea studiilor sale și a misiunei sacerdotale a fost mult ajutat de profesorul său, arhiereul *Filaret Scriban*. Autor a numeroase scrieri didactice și istorice de mare valoare. (v. discursul de recepție al succesorului său la Academie *Ioan Calinderu*, tipărit și'n franțuzește, București, 1894.

2. După legea în vigoare în Regat pentru alegerea episcopilor și mitropoliților, din 14 Decembrie 1872.

3. Autorul acestui mic studiu în calitate de consilier și ajutor de primar al municipiului Galați și fost fiu duhovnicesc al marelui ierarh Melhisedec, a asistat la înmormântarea lui la Roman, depunând și o frumoasă coroană din partea orașului ce reprezinta.

Din acel timp, episcopia fu strămutată la Galați, care deven scaunul său; și, în locul județelor basarabene răpite de Ruși cu călcarea cea mai flagrantă a datoriilor de aliați și a convenției speciale Ruso-Române din 7 Aprilie 1877 [1], i s'a alipit două județe din Dobrogea, *Tulcea și Constanța*, câștigate în urma gloriosului războiu pentru Independență din 1877—78. Această nouă situație a eparhiei Dunărei de Jos fu confirmată și de drept prin legea din 12 Februarie 1881 [2].

Se cade încă a ști că, în activitatea sa cârmuitoare, episcopul Melhisedec a fost ajutat de următoarele persoane, clerice și mirene: *Arhimandritul de scaun* (Vicar) *Ieronim Ștefănescu*, frate mai mic al episcopului, un călugăr desăvârșit, bisericaș și gospodar neasemuit; *Vasile Mandinescu* [3], mirean celibatar, absolvent socolean, frate al vestitului profesor de istorie Ioan Mandinescu, director al cancelariei episcopale și nedeslipit consilier intim al episcopului Melhisedec până la moarte.

Iar pentru serviciile externe și județene, a avut ca ajutoare pe protoiereii *Dimitrie Garofeanu* [4], *Iosif Glizian* și *Atanasie Bour;* acesta din urmă e una dintre figurile cele mai venerabile ale Ismailului, mort acum vre-o doi ani, la adânci bătrânețe.

Tot sub episcopatul academicianului Melhisedec au servit cu zel și distincție și alți preoți, între care *Gheorghe Bărgăuoanu* și frații *Gheorghe și Neculai Rășcanu*, deveniți în urmă, după luarea Dobrogiei, *protoerei*, unul la *Tulcea* și altul la *Constanța* [5].

1. Prin art. 2 din această convenție, „*Rusia se obligà a garantà și apărà integritatea Statului Român, astfel cum rezultă din legile interioare și tratatele internaționale*".

Cum s'a ținut Rusia de această convenție, s'a văzut; deși *am fost cei mai credincioși aliați și chiar salvatori aici la Plevna!..*

2. *Monitorul Oficial* cu acea dată, decretul Regal nr. 202 din 7 Februarie 1881.

3. *N. Mandinescu*, retras în urmă la pensie, a fost primar al orașului Roman, unde a murit în vrâstă înaintată.

4. Trecut apoi ca profesor de muzica bisericească la seminar și deservent la *Sobor* (catedrală); apoi se transferă la biserica sf. Spiridon din Iași.

5. Ambii încetați din viață. Ei au fost crescuți de ep. Melhisedec *Nicolai Rășcanu* a murit de tânăr, în vrâstă abia de 32 ani, la Galați, în ziua de 29 Februarie 1884 (v. *Cuvântări diverse* ed. III, de autorul acestuia, p. 52 și urm.). *Gheorghe Rășcanu* este socrul advocatului *Ion Magură*, fost predicator al Dobrogei și membru al Parlamentului.

Ca pepinieră pentru formarea preoților s'a înființat în Ismail, cu caracter de *instituțiune de stat*, la 21 Noembrie 1864, și un seminar cu 4 clase, după modelul școlilor similare depe lângă celelalte episcopii din Țară.

Zicem *instituțiune de Stat*, pentru că, precum s'a arătat mai înainte, încă dela alipirea Basarabiei Sudice, se înființase la Ismail o școală inferioară bisericească, care însă atârnà nu de Ministerul Cultelor și Instrucțiunii, ci de Mitropolia din Iași. Intreținerea acestei școli o avea consistorul respectiv din Ismail.

In 1864 școala aceasta fu transformată în *seminar eparhial*, cu internat și cu întreținere dela Stat.

Intâiul director și organizator al seminarului eparhiei Dunărei de Jos a fost arhimandritul *Veniamin Arhipescu*, fost superior al Capelei Române din Paris, care a funcționat la Ismail până la 30 Octombrie 1868, când a fost mutat în aceeaș calitate la seminarul din Râmnicul-Vâlcea; apoi în urmă ca profesor de Religie la liceul „*V. Alexandri*" din Galați, de unde s'a retras la pensie, așezându-se la Fălticeni, unde a încetat din viață.

După arhimandritul V. Arhipescu, a fost numit director și profesor al seminarului *Economul Constantin Rozei*, absolvent meritos al Seminarului Central dela Socola (Iași), bărbat studios, care conduse acest seminar (la Ismail și Galați), până la 1893, când, în baza legei clerului mirean de atunci, a fost desființat împreună cu altele de acelaș grad. Economul Rozei, retrăgându-se atunci la pensie, se așeză la Episcopia Buzăului, pe lângă vărul său primar episcopul Dionisie Climescu, unde a stat până la moarte.

Personalul didactic la înființarea seminarului se compunea astfel: Arhim. V. Arhipescu, profesor de științele religioase și director, Preotul *Th. Niculaef*, istoria și geografia; *V. Șerban*, limbile latină și română; *Iosif Teodorescu*, științele fizico-naturale; *G. Verdeanu*, matematicele; *Gr. Popescu*, l. elină; *V. Artimescu*, (devenit apoi preot, desemn și caligrafie; și *V. Ivancenco* (apoi diacon) muzica vocală.

In urmă personalul s'a mai primenit: în locul arhim. Arhipescu a venit *Econom C. Rozei*, precum s'a arătat; la catedra de istorie și geografie, *I. Dimitriu;* la lim. latină și română, *P. Bărgăoanu;* la muzica bisericească, *Econ. D. Garofeanu;* în locul lui

C. Breviman; fost și șef pedagog, M. N. Pacu, morala creștină, pastorala și liturgica (1873 – 78) *Gr. Magnis*, l. franceză; *Dr. N. Cheladno*, higiena și medic al internatului; *G. Vârgolici*, *G. Petroniu*, *Savinescu* și *C. Gheorghiu* suplinitori de scurtă durată, de istorii, șt. naturale și l. franceză, etc.

Ca profesor de muzica vocală la acest seminar a funcționat între anii 1866 — 71 și Gavril Muzicescu, originar din Ismail. Văzând talentul său excepțional, episcopul Melhisedec l-a trimis să se perfecționeze la Conservatorul de muzică din Petrograd, de unde, întorcându-se ca diplomat, a fost numit profesor titular de *Armonie* la Conservatorul din Iași și director al corului mitropolitan din capitala Moldovei, posturi în cari s'a distins așa de mult, în cât a devenit printre cei mai apreciați maiștri și compozitori ai muzicei noastre bisericești și populare.

Ca șefi pedagogi au funcționat: *C. Breviman*, *Sava Bour* [1], subsemnatul și *Ignat Dima* [2].

In Ismail seminarul avea local propriu, situat în strada principală și obținut prin hărăzirea testamentară din partea unui creștin pios *Floru Stepanovici.*

Acest local servește și azi pentru noul seminar, înființat după unirea întregei Basarabii, care a avut loc la 27 Martie (6 Aprilie) 1918. Seminarul de azi poartă numele „*Melhisedec Episcopul*", în amintirea primului chiriarh al Dunărei de Jos.

---

1. La 1 Septembrie 1908, seminarul acesta s'a reînființat, cu patronul „*Sf. Andrei*"; de astă dată însă nu cu patru clase (asemenea școli ne mai existând după legile în vigoare) ci cu opt clase. Primul director al său a fost arhimandritul *Nicodem Munteanu*, fost în urmă *episcop al Hușilor și arhiepiscop al Chișinăului*, azi *egumen* al *monăstirei Neamțului*; al doilea, *arhimandritul Visarion Puiu*, fost episcop de Argeș, azi în aceeaș calitate la noua *episcopie a Hotinului*, cu reședința la Bălți. Ambii au trecut la direcția seminarului din Galați, după ce fuseseră arhimandriți de scaun la Episcopia Dunărei de jos.

2. *Sava Bour*, frate mai mic al protoiereului *Atanasie Bour*, amândoi născuți în com. *Babele* (azi g-ral *Averescu*), jud. Ismail, ca și autorul acestui studiu. Atât S. Bour, cât și C. Breviman au trecut în urmă în alte cariere: primul la *Finanțe*, al doilea la *Poștă!* Breviman a murit la Galați. Bour în jud. Vlașca.

3. *Ignat Dima* (*Dimof* la început), bulgar ismailean de origină, a funcționat mai mult ca șef pedagog. După mutarea seminarului la Galați, în urma unui examen ținut la ministerul de Externe, a fost numit *interpret de limba bulgară la Consulatul Român din Rușciuc*, unde a și murit.

Cât timp a funcționat acest seminar primitiv la Ismail, iată populația sa școlară: 1864—65 elevi în total 49, absolvenți 5; 1865—66, el. 62, ab. 8; 1866—67, el. 58, ab. 9; 1867—68, el. 73, ab. 10; 1868—69, el. 90, ab. 15; 1869—70, el. 93, ab. 15; 1870—71, el. 112, ab. 16; 1871—72, el. 121, ab. 26; 1872—73, el. 157, ab. 23; 1873—74, el. 159, ab. 19; 1874—75, el. 204, ab. 20; 1875—76, el. 194, ab. 28; 1876—77, el. 172, ab. 33; 1877—78, el. 132, ab. 31 [1].

Până la anul 1885, în seminar se primeau și elevi *externi;* de atunci însă nu s'au admis de cât *interni,* întreținuți de Stat, și *solvenți,* cu o mică plată, în schimbul tuturor avantagiilor Internatului, ca la toate celelalte seminarii teologice.

Cei mai mulți dintre absolvenții seminariului au intrat în cler, unii în învățământ și alte cariere. Mai toți dintre bătrânii preoți din județele Ismail, Bolgrad, Covurlui și Brăila, unii chiar și dintre cei din Dobrogea, au trecut prin seminariul din Ismail. Economul stavrofor și profesor liceal *Ioan Chirilov*, un distins și inimos cleric dela Soborul din Ismail, este fruct al acestei școli. Frații ismaileni *Ioan* și *Vasile Fetov*, unul literat, celalt general-medic, originari din comuna *Vaisal,* cumnați ai lui Gavriil Muzicescu, deasemene. Pensionarul *Mihail Penescu*, de fel din Brăila, fost mult timp funcționar telegrafo-poștal în Galați și dirigintele oficiului din Constanța, crescut în seminariul din Ismail, își petrece bătrânețele în acest din urmă oraș, așa de plăcute-i sunt amintirile școlărești de aici. Tot fruct al acestui seminar este și bătrânul pensionar telegrafo-poștal *Onceanu Manea*, dela Brăila.

In Galați, pe lângă unii preuți, ca fii sufletești ai școalei, de care ne ocupăm, se mai găsesc: advocatul *Grigore Crețescu*, originar din com. *Cârpești,* jud. Cahul, fost membru al Comitetului Permanent al județului Covurlui; *Porfir Leon*, instructor pensionar, fost director de școală primară, gălățean de obârșie; *Roman Titoria* grefier pensionar, de loc din Ismail; subsemnatul, tot basarabean de origină (com. *Babele*, azi *general Averescu*, jud. Ismail); și poate și alții ale căror nume îmi scapă din minte.

Dintre foștii absolvenți ai școalelor bisericești din Ismail și

1. V. *Cuvântări Diverse* ed. III, lucrarea mea deja citată, p. 97 și urm.

răposații *Dimitrie și Gheorghie Agura* [1] rude între ei, bulgari de naștere, de loc din comuna *Cișmea Văruită*, jud. Ismail. Primul, după ce a terminat cu distincție Facultatea de Litere din Iași, fiind între studenții favoriți ai ilustrului profesor *T. L. Maiorescu*, a funcționat în învățământul secundar la liceile din Botoșani și Bolgrad, cum și la Școala Comercială din Galați, apoi la Universitatea din Sofia, la catedra de Istorie Universală, ajungând și Ministru al Bulgariei [2]. Al doilea, după ce a fost predicator al Catedralei Episcopiei din Ismail, a intrat la 1877 în armata bulgară, înaintând până la gradul de general, șef al parchetelor militare, și adjutant regal.

Arhiva seminarului din Ismail, mutată în 1878 la Galați, de de aici în 1893 a fost transportată la Roman; iar din anul 1921 se găsește iarăș la Galați, readusă prin stăruința economului *Anghel Constantinescu*, fostul director al seminarului teologic de aici.

* * *

Ca școli secundare au mai existat în Basarabia Sudică, sub regimul român, despre care tratăm, și un gimnaziu de băeți, cu 4 clase și cu adaus de studii comerciale elementare, întreținut de Cazinoul Comercial și de Primărie [2] ; iar, nu cu mult înainte de pierderea Basarabiei, s'a înființat și o școală normală pentru învățătorii rurali, prin stăruința profesorului universitar din București, istoricul *V. A. Urechiă*, ca deputat al Ismailului. Primul director al acestei școale a fost profesorul ieșan *Grigore Petrovanu*. Școala normală a fost mutată la Galați, odată cu episcopia și seminarul Eparhial, ca *„epave ale naufragiului basarabean“*

---

1. Cu numele acesta și aparținând acleeași familii, au mai fost și alți *Agura*, absolvenți ai școalelor bisericești din Ismail, Huși și Iași, precum *Dimitre, Vasile și Chiriiă* etc., cari au întrat toți în cler, *Dimitrie Agura preotul*, căruia la școala i s'a zis și *Docan*, spre a-l deosebi de vărul său omonim profesorul, erà frate cu generalul, cumnat al fraților Bour (fost *Zimbriu*) și paroh al bisericei catedrale din *Chilia*, zidită de *Ștefan cel Mare și Sfânt, Domnul Moldovei*.

2. Profesorul *Dim. Agura* a incetat din viață subit la Iași înainte de războiul mondial, tocmai când venise aici, cu ocazia jubileului semicentenar al Universitățeі din capitala Moidovei, al cărei student emerit fusese.

cum se zicea atunci cu amărăciune, și funcționează și azi sub numele de *„Costachi Negri“* [1].

La Bolgrad deasemenea a existat [2] o școală centrală de băeți, un fel de liceu, întreținut de un comitet special, cu veniturile lacurilor și bălților basarabene, lăsate în acest scop de fostul Caimacan al Moldovei *Vogoride*.

Deși scopul acestei școli a fost de a crește copiii județului Bolgrad *de ori ce naționalitate*, în realitate însă, prin o îngăduială excesivă a guvernelor române, ea a devenit o simplă *pepinieră culturală bulgărească*, de unde au eșit cei mai de seamă conducători ai noului Stat Bulgar, creat în urma războiului oriental din 1877—1878 [3].

In ce privește învățământul primar, a existat în Basarabia Sudică, de care vorbim, în fiecare comună cel puțin câte o școală de băeți și una de fete. Școala Nr. 1 de băeți din Ismail a fost condusă până la perderea Basarabiei de institutorul *Ioan Cotov*, un bărbat foarte devotat învățământului și un latinist zelos, premiat de Academia Română pentru traducerea lui Tit Liviu. Dânsul a fost tatăl meritoșilor institutori dobrogeni *Brutus* și *Vasile Cotov*, cel întâi la *Tulcea* [4], al doilea la *Hârșova*, unde a înființat și un muzeu arheologic bine apreciat.

Se cuvine încă a ști că chiar gloriosului nostru oștean și fost prim ministru al României Mari, *Generalul de Corp de Armată Alexandru Averescu*, fiu al Basarabiei Sudice, și-a făcut cultura sa elementară tot în orașul Ismail.

La Cahul, pe lângă școalele primare, a existat și o *școală Catihetică*, condusă de profesorul seminarist *Dimitrie Teodorescu*.

* * *

Precum se vede din cele de mai sus, rodnică și salutară, din punctul de vedere bisericesc și cultural, a fost stăpânirea romă-

---

1. Azi pensionar. *Brutus Cotov* este ginerele protoiereului *G. Râșcanu*, despre care am vorbit mai înainte.

2. Care a continuat și sub Ruși, și continuă și azi complectat în liceu. Anul trecut, acest liceu și-a serbat *semicentenarul existenței sale*.

3. Cum dealtfel există și azi.

4. Insuș fostul prim ministru al Bulgariei—*Grecoff* a fost elevul acestei școli.

mânească în Basarabia Sudică între anii 1857—78, fie ca directivă generală, fie ca directivă națională.

Ne pare bine că și dela Unirea întregei Basarabii în coace s'a dat, în această privire, o deosebită atenție surorei revenită la matcă, prin înființarea din nou a două episcopii: a *Hotinului*— cu scaunul la *Bălți*, și a *Cetăței Albe*—cu reședința la *Ismail; prin ridicarea la rangul de Mitropolie a Arhiepiscopiei din Chișinău;* prin *înființarea seminariilor din Ismail și Edineț;* prin *înființarea Facultăței de Teologie în capitala Basarabiei;* cum și prin numeroase alte școli de ambele sexe și instituțiuni culturale, cari funcționează în toate părțile din această frumoasă provincie românească.

Desiguri că frații noștri basarabeni apreciază cum se cuvine aceste dovezi de solicitudine din partea cârmuitorilor României întregite și se silesc să tragă foloasele dorite din ele.

In special, preoțimea basarabeană, în imensă majoritate de obârșie moldovenească, pe cât știm, se cade a privi cu toată simpatia această solicitudine maternă și frățească.

Să nu se piardă încă nici un minut din vedere, în măsurile ce se iau și se vor lua pentru propășirea culturală și economică în Basarabia, că această provincie a lui Ştefan cel Mare și Sfânt este mai întinsă de cât Moldova de dincoace de Prut și că are granițele firești cele mai importante pentru Statul Român; că, din populația sa de *3.000 000 locuitori, mai bine de 75%, sunt români moldoveni;* că totuși, chiar după izvoarele rusești [1], înainte de 1918, dintre științorii de carte, *Românii reprezantau de abia 10.5% bărbați 1,7% femei la populația întreagă respectivă.*

Prin urmare, cu cât întunericul a fost mai des și obezile

1. Geograful rus *Strelinschi*, fostul ministru al Rusiei *N, Durnova.* Vezi și articolul meu din *„Galații Noi“* nr. 178, 4 Septembrie 1914.

Comp. și broșura *„Basarabia“*, tipărită de mine în 1912, cu ocazia centenarului primei răpiri a Basarabiei, București, tipografia „Minerva“, cum și numeroase articole ale mele, publicate cu deosebire în timpul neutralităței (1914—1916), în diferite ziare locale (*Timpul*, *Galații noi*) și din București (*Steagul, La Politique, Moldova, Seara*, etc.),

Tot sub îndemnul preocupărilor mele și ale prietenilor mei de soarta scumpei Basarabii, s'a înființat la Galați, în 1885, societatea *„Prutul“, pentru ajutorarea la învățătură a copiilor de origină română basarabeană.*

robirei mai grele, cu atâta razele de lumină lină şi focul sacru al patriotismului trebue să străbată mai puternic şi în toate colţurile Basarabiei.

Le spune acestea un fiu de ţăran român din Basarabia Sudică, azi ajuns la adânci bătrâneţe, care,—nevoit a se aşezà în Galaţi după 9 Octombrie 1878, adică acum 50 de ani,—a găsit la fraţii săi din Vechiul Regat îmbrăţişarea cea mai cordială, onorându-l de şease ori şi cu mandatul de reprezentant al lor în ambele Corpuri Legiuitoare.

Le spune *basarabeanul—regăţean*, care totuş nici odată n'a uitat pământul sacru, unde s'a născut, şi suferinţele acelora, unde a crescut şi şi-a petrecut copilăria şi primii ani ai tinereţei.

Galaţi, 15 Noembrie 1928.

M. M. Pacu
profesor onorar şi advocat.